

Suurepäraseid kontserte oli tähelepanuväärset palju

Kristel Pappel

muusikateadlane

Koostöös Norra kuningriigi suursaatkonna ja Oslo Frami muuseumiga valminud näitus meresõitjast, polaaruurijast ja diplomaadist **Fridtjof Nansenist Tallinna ülikooli akadeemilises raamatukogus** (kuraator Harry Liivrand). Peale rikkaliku fotomaterjali äratasid erilist huvi 1920.–1930. aastatel pagulaste jaoks kasutusele võetud ja nüüd esimest korda välja toodud nn Nanseni passid, mis olid pärit Eesti rahvusarhiivist, ja ainus Nanseni säilinud kiri Eestis.

Suurepäraseid kontserte oli tähelepanuväärset palju, meie kontserdielu on rahvusvahelisel tasemel nii kvaliteedi kui ka tiheduse poolest. Tõstaksin siiski esile erakordselt musikaalse ja sisuka viuldaja **Hans Christian Aaviku** esinemisi, nt Kadrioru lossis (koos Karolina Aaviku ja Triinu Piirsaluga) ja ka äsja ERSO ees, kui ta mängis Mozarti teist viulikontserti.

Balthasar Russowi „Liivimaa provintsi kroonika“ Jüri Kivimäe tõlkes ja tema põhjalike kommentaaridega.

Helena Tulve dokumentaalne loodusooper „**Hundid**“ („Wölfe“) Saksamaal Schwerini ooperiteatris (dirigent Eckehard Stier, lavastaja Nina Gühlstorff), Wagneri „**Tristan ja Isolde**“ Tartus Vanemuises (dirigent Risto Joost, lavastaja Liis Kolle) ja üldse Vanemuise ooperiaasta.

Viimsi Artiumi polüfunktsionaalne lahendus, väga hea akustikaga suur saal, kammersaal ja **blackbox** (arhitektid Siiri Vallner, Indrek Peil, akustik Linda Madalik). Kunstiline tegevus on majas Kristiina Reidolvi juhtimisel ka hoogsalt alanud.

Muinsuskaitse: rahvusooper Estonia lava kohal pole enam loosungit „**Kunst kuulub rahvale**“.

Ajakirjandus: **Mikk Salu intervjuu Mihhail Lotmaniga** (PM 19.8.2022), **Jüri Reinvere, Eerik-Niiles Krossi, Imbi Paju** esseed. ●

Kultuuriaasta hoiatab alternatiivsuse sumbumise eest

Tanel Jan Palgi

kultuurivaatleja

Kultuuriaastas läks õige pinevaks just aasta lõpu poole. Näiteks detsembri keskel korraldasid **streigi Tartu linna kultuuritöötajad**, kes soovisid palga teemal võrdset kohtlemist riigipalgal olevate kultuuritöötajatega. See oli julge samm, sest eestlane tänavale streikima ei kipu ja inimesed peaksidki sisult samaväärse töö eest pälvima võrdselt elamisväärselt palka: mehed ja naised, riigi ja kohalike omavalitsuste töötajad, Tallinna ja ääremaa elanikud.

Kuidas saab kultuur ellu jääda, kui kultuuriloojaid surutakse peavoolust välja? Vihjan aasta lõpu poole Eesti tööandjate keskkliidu avaldatud manifestile, mis koostati Eesti inimeste heaolu kasvatamise nimel ja mille üks teesidest kõlab, et hobihariduse omandamine maksumaksja kulul peab lõppema.

Kultuuritöötajate ja -loojate kujutamine parasiitidena, kes imevad ausa maksumaksja raha, on niivõrd kulunud võte, et ei pane imestamagi, aga tummaks võttis küll. See eelarvamus kuulub paberihundi teravate hammaste vahele. Tööandjate keskkliidu segase tähendusega **hobihariduse teesi** märkas haridus- ja teadusministeeriumi ametnik, kes selgitas, et eesti keeles ei kasutata sellist mõistetki – siinmail räägime ikka huviharidusest, mis omakorda seisab eraldi kõrgharidusest.

Aasta lõpus lisas teatrimaastikule tragöödiat alternatiivse teatri lipulaeva **Von Krahli** sellisel kujul sulgemine ja eksperimentaalsele teatrile avatud **Paide teatri** esimese loovkaadri lepingu lõppemine. Eks pea Eesti südames tuksum Paide teater vol. 2 muutuma sunnitult merkantiilsemaks, hea oleks, kui sinna jaguks peale peavoolu lavastuste ka julgelt avangardset.

Alternatiivsus on alati ajast pisut ees. Alternatiivsus armastab räämas ja lagunenu vana. Alternatiivsus loob melu. Üks värvilisemaid elamusi sellel kultuuriaastal oli viienda **RUA (rural urban art)** tänavakunsti festivali toimumine Võrumaal. See rahvusvaheline festival ilmestab maapiirkonna asula eelkõige sovetiajastust pärit hoonete halle ja ilmetuid seinu kauni ja maitseka tänavakunstiga. Järgmisel aastal tegutseb RUA Viljandimaal Kolga-Jaanis.

Õnnestunud kultuurisündmus oli ka kogukondlik **Viljandi [eel]arvamusfestival**, mille käigus suleti kolmeks päevaks kesklinna piires Tartu tänav, et autoteel saaksid toimuda alternatiivsed tegevused ja arutelud. [Eel]arvamusfestival toimus hubases sümbioosis hoovifestivaliga, mis pakkus arvamustele lisaks muusikat. Viljandis toimus septembri algul veel teinegi esmakordne ja alternatiivne festival: parandusfestival. Katkiste asjade (ka inimsuhete) parandamisest võiks kindlasti saada tarbimis- ja massikultuuri osa.

Head meelt tekitas see, et võrreldes varasemate aastatega, paranes edasi poliitkultuur. Sellekohane hea näide toimus Rakveres, kus **Festhearti (LGBT+ filmifestival)** toimumise kuuendal aastal sõandas linnapea esimest korda ametlikult ja mitte hobikorras osaleda avatseremoonial.

Peavoolul on aeg hakata toetama alternatiivsust. Eesti tööandjate keskkliidu üle kahe tuhandel ettevõtjal soovitatakse praktiseerida renessanslikku metseenlust, mis tähendab seda, et jõukamad inimesed toetavad teadust ja kunste. ●

Põnev Eesti kirjanduslugu

Kerttu Pass

LP peatoimetaja

„**Meie kirjanduse lugu**“ ETV2-s. Kirjanike liidu 100. sünnipäevaks valminud sari Eesti kirjanikest ja nende ajastust tõestas taas, kui põnev on meie kirjanduslugu. Neljast osast jäi väheks, tahaks rohkem, veelgi pikemalt, veelgi põhjalikumalt. Ja saatejuht olgu ikka Ester Kuntu!

„**14. juuni needus**“. Elulugude koguja **Merle Karusoo** on raamatu aluseks võtnud 1941. aastal Eestist küüditatud laste päevikumärgmed, millest valmis kiretu, aga sellevõrra õudsem lugu orbudest, kelle isad olid surnud laagrites, emad sealsamas Siberis nälga.

„**Tagurpidi torn**“. **Jaak Kilmi** lastepõnevik mõjus kui pauk luuavarrest. Kõik algas nagu keskpärane Eesti lastefilm (igavlev pubekate kamp teeb kusa-gil kolkas tükke), aga mõne hetkega sai filmist pesueht põnevik, igale vanuseklassile. Hea lugu, suurepärased lapsnäitlejad.

„**Kolmekrossiooper**“ **Berliner Ensemble**'is. Ooperilavastaja Barrie Kosky on vorminud Bertolt Brechti ja Kurt Weilli muusikali suurepäraseks söuks. Draamanäitlejad laulavad kui West Endi tähed ja lavakujundus võtab jalust nõrgaks. ●

Kirjeldamatu Coldplay

Laura-Marleene Jefimov

LP reporter

Kendrick Lamari „Mr. Morale & the Big Steppers“. Kui oleks võimalik, kannaksin sellele meistriteosele hindadeks 11/10. Kendrickut võib nimetada üheks meie ajastu suurimaks artistiks, ja mitte ainult räpiskeenel, vaid muusikamaastikul laiemalt. Albumis pole midagi ridade vahele peidetud – see pole lugu pelgalt kogukonnast, vaid sügav sissevaade artisti hingeellu.

Coldplay kontsert Londonis Wembley staadionil. Coldplay kontserdil kogetud emotsioone pole võimalik ühegi kirjelduse ega video teel edasi anda. Lava- ja valgussõu oli tohutu võimas. Publik oli mega. Kuid elamus on kirjeldamatu. See on miski, mida tuleb kogeda ja oma silmaga näha. Haarasin kontserdile kaasa sõbranna, kes enda sõnutsi oli varem ainult üht Coldplay laulu kuulnud. Pärast kontserti ütles ta: „See on kõige vingem kontsert, kus ma eales käinud olen.“

Režissöör **Todd Fieldi „Tár**“. Kui nimiosas mängib Cate Blanchett, võib linateost juba seda nägemata õnnestunuks pidada. Blanchett teeb siin üliveenva esituse tippdirigent Lydia Tárina. Seekord ei saa kiita ainult suurepäraselt näitlejatööd, sest „Tár“ on kogu täies piasjasjadeni läbimõeldud meistriteos. Eranditult 2022. aasta parim filmielamus! (Filmi näeb Amazon Prime Videost – toim.) ●

Saate „Meie kirjanduse lugu“ juht Ester Kuntu koos saatekülalise Doris Karevaga FOTO: KEN MÜRK

Filmid, mis peegeldasid ühiskonda

Brigitta Davidjants

kirjanik, muusik, kultuurikriitik

Mulle tundub, et eesti kultuuril läheb pigem hästi, ilmub tugevaid plaate ja raamatuid, kunstnikud käsitlevad aktuaalseid teemasid, aina julgemalt ja ühiskonnatundlikult ning üleüldse alailma toimub midagi. Omal kummalisel moel on seetõttu ka raske miskit erilise saavutusena esile tõsta, sest konkurents tundub tihe – rääkides ühest ja jättes kõnelemata teisest, on tunne, et kellegi teed paratamatult liiga.

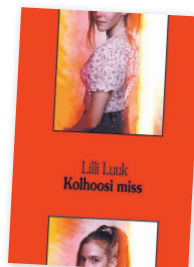
Seepärast räägiksin hoopis kahest filmist, mis mulle isiklikus plaanis silma jäid. Marju Läniku 65. sünnipäevaks valminud **Urmas Eero Liivi** portreefilm „**Marju. Südame kutse**“ jälgis lauljat kahel trajektoril: üks oli mineviku-Marju teekond nõukogude aastail estraadiartistina staari seisusesse, teine tänase Marju teekond ühelt Eesti külapeolt teisele. **Kaupo Krusiusa** portreeteris filmis „**Machina Faust**“ jällegi Maria Fausti, keskendudes isiklikele, professionaalsetele ja poliitilistele seostele.

Silma ei jäänud need filmid mulle mitte niivõrd kunstilise teostuse tõttu, kuivõrd need peegeldasid meie ühiskonda laiemalt – sellest, kuidas on meil kombeks eri žanrist ja vanuserühmades naistest kõnelda ning kuidas publik selliseid filme vastu võtab. Maria Fausti puhul tõs-

teti tagasisides tema tugevust esile, nii arvustustes kui ka isiklikes vestlustes – ning õigusega, sest tegemist ongi suurepärase ja jõulise muusikuga. Marju Läniku puhul prevaleeris, nagu mulle tundus, nii arvustustes kui ka laiemas tagasisides narratiiv, et oh kui üksildane ja õnnetu naismuusik. Hoolimata asjaolust, et ilmselt umbes samas vanuses kui Faust praegu esines Länik üle Nõukogude Liidu ja on praegugi oluline paljudele, kes taavad laulusõnu une pealt. Minu jaoks ei jäänud filmist kõlama üksildus, vaid tugevus – ise autot juhtida, endale meiki teha ja end lavastada.

Retseptsioon sundis mind mõtisklema, millest sellised publikuhinnangud laiemalt räägivad. Kas sellest, et kui oled noorem ja oma karjääri tipus olev naine, kehtivad sulle teised reeglid kui vanemaealisena? Ja kaua läheb aega, kuni hoiakud muutuvad?

Lilli Luugi raamat „**Kolhoosi miss**“ on selline, et tahtnuks ta juba teisel leheküljel kõrvale panna, sest tekst mõjus valusalt, isegi julmalt. Aga ei pannud. Ja tasapisi hargnesid lahti tuttavad ja inimlikud sündmused, ent väljaspool tsentrit, näiteks maakohas. Kõnelejaks näiteks väike poiss, naine või teismeline tüdruk, kelle häält me tingimata liiga tihti ei kuule. Nii vajalikud fookused ja perspektiivid. ●

Eesti kultuuril läheb pigem hästi, ilmub tugevaid plaate ja raamatuid, alailma toimub midagi.